

1.2 Mučení a krutost

Snad není jiného fenoménu spojeného s mučením, než je lidská krutost. Jenom člověk umí být tak nesmírně krutý a je to právě mučení, kde se tato někdy ledově racionální, jindy až brutální a sadistická krutost projevuje ve své nahotě. Dostojevskij to vystihl v *Bratřích Karamazových*, kde píše, že zvíře nemůže být nikdy tak kruté jako člověk, vskutku nikdy tak umělecky kruté. Krutost je pro osvícené reformátory Montesquieua³⁴ a Beccariu³⁵ důvodem, proč je nutné se vůči mučení vymezit a dobové trestní právo přeměnit. Dnešní filozofové, jako je David Sussman, mučení označují např. za extrémní formu krutosti.³⁶ Henry Shue zase mluví o krutém útoku na bezbranného.³⁷ Z etymologického hlediska má adjektivum kruté původ v latinském *crudelis*, tedy neslušný, bezcitný. Souvisí s pojmem *crudus*, což znamená i surově, krvavě.³⁸ Oxfordský slovník vysvětluje anglický překlad slova krutý ve vztahu k netečnosti k utrpení či jako libost v bolesti jiného. Podobně Pavel Říčan z psychologického hlediska zdůrazňuje, že krutostí se rozumí i postoj či intence krutě jednajícího subjektu. Slovo krutost implikuje v obecné řeči také nelítostnost, protože krutě se jedná spíše s rozmyslem než s horkou hlavou, impulzivně, i když je ovšem nutno počítat s tím, že rozmyslné ubližování člověku nebo zvířeti je pro člověka mocným emoce budícím podnětem.³⁹

Seneca krutost chápal na jedné straně kontinua neřestí a ctností: lítost – milosrdenství – přísnost – krutost. Lítost je úpadkem milosrdenství a krutost zvrácené pokroucení přísnosti. Přílišné milosrdenství se zvrhává do lítosti, přílišná přísnost zase v krutost. Lítost stojí v protikladu k přísnosti a krutost k milosrdenství.⁴⁰ Krutost je „pouhým zvířecím šílenstvím mít potěšení v krvi a zraněních, odhodit tak lidstvist a proměnit sebe sama na divoké lesní zvíře“, je v rozporu s lidstvistí, je to „prokletá choroba mysli“, která „dosahuje nejvyššího stupně šílenství, když krutost sama se stane potěšením a skutek vraždy člověka požitkem“.⁴¹ Tomáš Akvinský se domníval, že slovo krutý je odvozeno od syrovosti, protože „jako ta jídla, která jsou uvařena a upravena, mívají milou a jemnou chuť, tak i ta, která jsou syrová, mají

³⁴ MONTESQUIEU, C. *O duchu zákonů I*. Praha: OIKOYMENH, 2010, s. 114.

³⁵ BECCARIA, C. *O Zločincích a trestech*. Bratislava: Kaligram, 2009, s. 60.

³⁶ SUSSMAN, D. What's Wrong with Torture? *Philosophy and Public Affairs*. 2005, roč. 33, č. 1, s. 3, 4 a 30.

³⁷ SHUE, H. Torture. *Philosophy and Public Affairs*. 1978, č. 7, s. 130.

³⁸ Viz etymologický slovník [online]. Dostupné z: <https://www.etymonline.com/search?q=cruel> [cit. 2019-3-17].

³⁹ ŘÍČAN, P. Krutost v náboženském kontextu [online]. Dostupné z: <http://rican.sweb.cz/clanky/04krutost.htm> [cit. 2019-3-17].

⁴⁰ BARROZO, P. D. Cruelty in Criminal Law: Four Conceptions. *Criminal Law Bulletin*. 2015, roč. 51, č. 5, s. 1036.

⁴¹ Citováno podle SENECA, A. Minor Dialogues Together with the Dialogue “On Clemency”; přeloženo Aubrey Stewart [online]. Dostupné z: https://en.wikisource.org/wiki/Of_Clemency/Book_I [cit. 2019-6-5].

hroznou a drsnou chut⁴². Pro Tomáše Akvinského stojí krutost proti vlídnosti, je to „lidská zloba“⁴³ a „přísnost ducha, již je někdo ochoten zvětšovat tresty“.⁴⁴ Obsahuje prvek racionální volby a odlišuje se od zuřivosti nebo divokosti, od forem zvířeckosti souvisejících s potěšením trýznit jiné. Krutost je zlem, které je páchané úmyslně a které narušuje charakter pachatele.⁴⁵ Stejně jako Seneca i Akvinský předpokládá utrpení oběti, ale tam, kde Seneca zdůrazňoval jednání vedoucí k porušení objektivní normy, Tomáš vidí i svědomí, a pokud svědomí neudělá chybný krok, nelze mluvit o krutosti, i když jinak lze následek považovat za krutý.

Akvinského odlišení krutosti od zvířeckosti se v moderní filozofii vytrácí. Prvek racionality je potlačen a sadismus se stává pro některé filozofy stěžejní, když ne dokonce jediný příklad krutosti. Thomas Hobbes píše, že „lhostejnost nebo slabý smysl pro neštěstí jiných je to, čemu lidé říkají krutost“, a tato krutost „pramení z jistoty o vlastním osudu“. Hobbes si nedovedl představit, že by „někdo nacházel libost ve velkém neštěstí jiných, aniž by to sloužilo nějakému jeho vlastnímu účelu“.⁴⁶ Pro Hobbese „ublížíme-li někomu bezdůvodně, vede to ke vzniku války, což je proti zákonu přírody“, a tomu se obecně „říká krutost“.⁴⁷ John Buttler mluvil o tom, že „největší možnou mravní zkažeností“, jakou si jenom dovedeme představit, „je nezúčastněná krutost“, a David Hume se domníval, že „v žádném lidském srdci neměl snad nikdy místo absolutní, nevyprovokovaný, nezištný zlý úmysl“.⁴⁸ Spíše než o neřesti nebo hříchu, za který člověk nese odpovědnost, mluví tito filozofové o krutosti, která je výsledkem chabého, nekompetentního nebo narušeného rozumu.⁴⁹

Krutost je něco nelidského i pro Michela de Montaigne. Jde ale o jinou krutost. Ve své eseji z roku 1580 ji označil za nejhorší ze všech neřestí a nachází ji ve způsobu, jak realizuje spravedlnost či vede válku. Montaignovi se zdá být „čirou krutostí“ vše, co v samém výkonu spravedlnosti „přesahuje pouhé usmrcení“. Před smrtí by se podle něj duše neměly mrzačit „nesnesitelným mučením“. Jsou-li odstrašující příklady nutné, pokud má „lid být udržován na uzdě povinností“, ať se tak děje na mrtvolách zločinců.⁵⁰ Krutost je ve válkách, které mu ukázaly „spoustou neuvěřitelných příkladů této neřesti“, přesahující všechny staré příběhy. S takovou krutostí se ale nelze smířit, může vést až ke krutosti „rozkoše z nelidského pohledu na žalostné posunky a pohyby, z úpění a srdcervoucího křiku člověka umírajícího v úzkostech“.

⁴² AKVINSKÝ, T. *Theologická summa, II-II*. Ot. 159, čl. 1.

⁴³ *Ibid.*, čl. 2 k 1.

⁴⁴ *Ibid.*, čl. 1 k 1.

⁴⁵ BARUCHELLO, G. No Pain, No Gain. The Understanding of Cruelty in Western Philosophy and Some Reflections on Personhood. *Filozofia*. 2010, roč. 65, č. 2, s. 173.

⁴⁶ HOBBS, T. *Leviathan*. Praha: OIKOYMENH, 2010, s. 44.

⁴⁷ *Ibid.*, s. 106.

⁴⁸ Citováno podle BARUCHELLO, G. No Pain, No Gain. The Understanding of Cruelty in Western Philosophy and Some Reflections on Personhood. *Filozofia*. 2010, roč. 65, č. 2, s. 173.

⁴⁹ BARUCHELLO, G. No Pain, No Gain. The Understanding of Cruelty in Western Philosophy and Some Reflections on Personhood. *Filozofia*. 2010, roč. 65, č. 2, s. 174.

⁵⁰ MONTAIGNE, M. *Eseje*. Praha: Odeon, 1966, s. 262.

Utrpení člověka je v centru krutosti a ta není, pokud chybí utrpení.⁵¹ Zároveň je to ale krutost metrická, dá se měřit a má krajnosti, jak píše Montaigne. Tou krajností je právě ona rozkoš z utrpení.⁵² Takto chápané krutosti se lze postavit, je možné jí zabránit,⁵³ např. i právem, jak následně požadují reformátoři 18. století. Právo se tak může stát nástrojem boje s krutostí i s mučením. Montesquieu za kruté označuje kromě jiného „mučení a krvavé tresty“,⁵⁴ stejně tak i Beccaria, který doplňuje, že „člověk je krutý úměrně svému zájmu, nenávisti a pocit'ovanému strachu“,⁵⁵ a upozorňuje, že je povinností zákonodárce zajistit, aby člověk měl strach jenom ze zákonů, protože „obava ze zákonů je prospěšná“, kdežto obava z člověka vede ke zločinu. Proto i „zotročení lidé jsou ... krutější než lidé svobodní“.⁵⁶

Později odhaluje další důležitou povahu krutosti a mučení Friedrich Nietzsche, když píše, že „vidět utrpení dělá dobře, působit utrpení ještě lépe“. Přiznává, že je to tvrdá věta, ale je to podle něj rovněž „stará, mocná, lidská, příliš lidská principiální věta“, protože krutost je vlastní lidským společenstvem od nejstarší doby, byla slavnostní, často spojována s trestem.⁵⁷ V projevu krutosti tak nemusí být záměr pouhého způsobení bolesti. Trestající ve svém trestání nahlíží způsob života pánů, získává moc a zároveň si tímto aktem uvědomuje svou sílu, která ho poté, alespoň myšlenkově, nadřazuje, protože podle Nietzscheho „neutočíme vždy proto, abychom někomu způsobili bolest nebo nad ním zvítězili, útočíme možná také jenom proto, abychom si uvědomili svou sílu“.⁵⁸

Mučení je i extrémním projevem toho, co Paul Ricoeur nazývá prvotní asymetrie, která jednoho staví do pozice jednatelce a druhého do pozice trpícího.⁵⁹ Na pozadí Kantovy etiky a zlatého pravidla se ptá, co znamená používat lidství ve své osobě a v osobě druhého jako prostředek, ne-li vykonávat nad vůli druhého tu moc, která, při ovlivňování ještě zcela zdrženlivá, se rozpoutává v nejrůznějších formách násilí a vrcholí v mučení. Podle něj je to právě ona prvotní asymetrie, která poskytuje příležitost k tomuto sklouzávání moci, vykonávané vůli nad nějakou jinou, k násilí.⁶⁰ Přitom, jak upozorňuje Jeremy Waldron, krutým lze být vědomě a aktivně, z utrpení jiného lze mít potěšení, radost. Krutost zahrnuje i netečnost, bezcitnost v tom smyslu, že chybí odpovídající postoj. Být krutým implikuje absenci soucitu, lítosti, milosrdenství, tedy v určitých situacích zcela přiměřených postojů. A proto

⁵¹ BARROZO, P. D. Cruelty in Criminal Law: Four Conceptions. *Criminal Law Bulletin*. 2015, roč. 51, č. 5, s. 1051.

⁵² MONTAIGNE, M. *Eseje*. Praha: Odeon, 1966, s. 263.

⁵³ BARUCHELLO, G. No Pain, No Gain. The Understanding of Cruelty in Western Philosophy and Some Reflections on Personhood. *Filozofia*. 2010, roč. 65, č. 2, s. 174. Baruchello v této souvislosti mluví o tzv. třetí koncepci krutosti, tedy krutosti, které lze a je potřeba zabránit.

⁵⁴ MONTESQUIEU, C. *O duchu zákonů I*. Praha: OIKOYMENH, 2010, s. 105.

⁵⁵ BECCARIA, C. *O Zločincích a trestech*. Bratislava: Kaligram, 2009, s. 54.

⁵⁶ *Ibid.*, s. 116.

⁵⁷ NIETZSCHE, F. *Genealogie morálky*. Praha: Aurora, 2002, s. 49.

⁵⁸ NIETZSCHE, F. *Lidské, příliš lidské*. Praha: OIKOYMENH, 2010, s. 179.

⁵⁹ RICOEUR, P. *O sobě samém, jako o jiném*. Praha: OIKOYMENH, 2016, s. 243.

⁶⁰ *Ibid.*, s. 249.

podstatou krutosti mohou být přirozeně neodpovídající postoje, tedy potěšení z utrpení, netečnost, nezáměr.⁶¹

Na tento důležitý aspekt krutosti ukrývající se v netečnosti, ale zároveň v moci poukázala Arendt v osobě Adolfa Eichmanna, kterého vylíčila jako zločince bez zlého motivu, člověka bez skrupulí, jako toho, komu vlastně schází jakákoli vnitřní pohnutka, kdo se stal pouhým agentem jakýchsi objektivních historických sil. Martin Palouš ve svém doslovu shrnuje, že na Eichmannovi nebyla patrná posedlost zlem, ale naprostá absence myšlení: jeho činy jako by neměly oporu v osobních rozhodnutích, ale byly pouhými reakcemi vyvolávanými potřebou stále se měnící situace. Absence vlastního porozumění přitom zakládá adoraci určitého „vyššího zákona“ a přehlížení schopnosti člověka vytvářet elementární realitu právního řádu svým jednáním a usuzováním.⁶² Eichmannům příběh ukazuje na krutost netečného, byrokratického automata postupujícího v souladu s instrukcemi a očekáváním hierarchizovaného okolí, člověka, jež si neklade otázky.

Na tomto místě je potřebné udělat odbočku. Je sice vidět, že pojem krutosti je s pojmem mučení propojen a že filozofie umožňuje tento vztah odhalovat a pojmenovat. Argumentace by ale nebyla úplná, pokud bych opomenul mezinárodní právo. Podíváme-li se totiž na klíčové mezinárodní úmluvy, zjistíme, že kruté zacházení je výslovně upraveno jako reprobované jednání. Otázka ale je, jestli mezinárodní právo nepřináší spíše více zmatení než jasnosti do vzájemného vztahu těchto pojmů.

1.3 Krutost v právu

První dokumenty o lidských právech spojují krutost s trestáním, a nikoliv s mučením jako výslechovou metodou. Anglická listina základních práv z roku 1689 výslovně stanovila, že „nebude uložen krutý a neobvyklý trest“. Stejnou formulaci obsahuje osmý dodatek Ústavy USA z roku 1791. Francouzská Deklarace práv člověka a občana z roku 1789 zákaz krutých trestů výslovně neformuluje a krutost se jako právní pojem vrací až později. Až v klíčových dokumentech 20. století se krutost objevuje jakožto znak krutého zacházení nebo trestání, a to ve dvou podobách.

1. Jako samostatné reprobované jednání. Například čl. 5 Všeobecné deklarace lidských práv, čl. 7 ICCPR nebo čl. 16 CAT výslovně zakazují vedle mučení, nelidského a ponižujícího zacházení a trestání i kruté zacházení nebo trestání. Jinými slovy, kruté zacházení nebo trestání představují specifické typy špatného zacházení, a stojí tak samostatně vedle mučení, ale i nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestání.

⁶¹ WALDRON, J. Cruel, Inhuman, and Degrading Treatment: The Words Themselves. *New York University Public Law and Legal Theory Working Papers*. 2008, č. 98, s. 27.

⁶² ARENDT, H. *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*. Praha: Mladá fronta, 1995, s. 376–379.

2. Jako jeden obecný pojem krutého zacházení, který zahrnuje i mučení. Tuto koncepci, zdá se, nabízí mezinárodní humanitární právo. Krutost a mučení jsou upraveny v čl. 4 odst. 2 písm. a) dodatkového protokolu č. II k Ženevským úmluvám z roku 1977. Podle tohoto ustanovení je mučení označeno jako součást krutého zacházení. Toto by implikovalo, že kruté zacházení je obecnější a mučení představuje pouze speciální typ krutého zacházení.

Takovou interpretaci odmítl Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (dále i jako „ICTY“), který ve své judikatuře kruté zacházení nebo trestání od mučení jednoznačně odlišil. Soud se opřel o čl. 3 písm. a) první Ženevské úmluvy, který obecně zakazuje „zmrzačení, kruté zacházení, trýznění a mučení“. Konkrétně ve věci *Tadić* uvedl, že zákaz špatného zacházení obsažený v tomto ustanovení je „prostředkem k naplnění určitého cíle, konkrétně zajistit, že s osobami, které se nijak aktivně neúčastní nepřátelských akcí, se za všech okolností zachází lidsky“.⁶³ ICTY dále poznamenal, že není možné uspokojivě definovat obecný pojem krutého zacházení, jehož aplikace v konkrétním případě musí být posouzena s ohledem na všechny okolnosti dané situace.⁶⁴ Dále poukázal na čl. 4 odst. 2 písm. a) dodatkového protokolu č. II k Ženevským úmluvám ze dne 12. 8. 1949, který pod kruté zacházení podřadil i mučení. To podle ICTY znamená, že „kruté zacházení nemá ani úzký, ale dokonce ani nějaký konkrétní význam“⁶⁵ a lze jej srovnat s nelidským zacházením.⁶⁶

V pozdějším rozsudku ve věci *Delalić a další* se soud pokusil konkrétněji kruté zacházení definovat tak, že jde o zacházení, které způsobuje „vážné duševní nebo psychické utrpení nebo představuje vážný útok na lidskou důstojnost, který je srovnatelný se zločinem nelidského zacházení ve smyslu závažného porušení Ženevských úmluv“.⁶⁷ Proto představuje „úmyslné konání nebo opomenutí, tedy jednání, které hodnoceno objektivně, je úmyslné, a nikoliv náhodné“.⁶⁸ ICTY dále uvedl, že „rovněž zločin mučení podle čl. 3 Ženevských úmluv je zahrnut v pojmu krutého zacházení. Zacházení, které neobsahuje požadavek cíleného jednání, tak

⁶³ ICTY, *Tadić*, případ č. IT-94-1-T, rozsudek senátu ze dne 7. 5. 1997, § 723.

⁶⁴ *Ibid.*, § 724. Soud výslovně odkázal na práci BURGERS, J. H., DANELIUS, H. *The United Nations Convention against Torture. A Handbook on the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1988, s. 122.

⁶⁵ ICTY, *Tadić*, případ č. IT-94-1-T, rozsudek senátu ze dne 7. 5. 1997, § 725.

⁶⁶ To je patrné již z toho, jak ICTY rozumí čl. 3 písm. a) Ženevské úmluvy, viz *Tadić*, § 723. Rovněž srovnání podřazení nelidských podmínek ve vězeňském táboře pod kruté zacházení ve věci *Delalić a další*, případ č. IT-96-21-T, rozsudek senátu ze dne 16. 11. 1998, § 556–558. Dále viz rozsudek ve věci *Jelišić*, případ č. IT-95-10-T, rozsudek senátu ze dne 14. 12. 1999, § 45, ve kterém popsání kruté zacházení ICTY označil za „nelidské skutky“ (angl. *inhuman acts*). Ve věci *Kordić a Čerkez*, č. IT-95-14/2-T, rozsudek senátu ze dne 26. 2. 2001, § 265, soud uvedl, že kruté zacházení je ekvivalentem nelidského zacházení.

⁶⁷ ICTY, *Delalić a další*, případ č. IT-96-21-T, rozsudek senátu ze dne 16. 11. 1998, § 551.

⁶⁸ *Ibid.*, § 552.

jak je vyžadováno v případě mučení podle čl. 3, zakládá kruté zacházení“.⁶⁹ Na tuto definici soud navázal v řadě pozdějších rozhodnutí.⁷⁰ Ve věci *Blaškić* uvedl, že status oběti je nepodstatný,⁷¹ a pokud jde o odlišení od mučení, ve věci *Kvočka a další* konstatoval, že stupeň fyzického nebo duševního utrpení, které se vyžaduje pro prokázání krutého zacházení, je nižší než v případě mučení.⁷² Konkrétně tak ICTY za kruté zacházení označil nelidské podmínky ve vězeňském táboře,⁷³ bití a ponižování vězňů,⁷⁴ používání vězňů na kopání zákopů a jako lidské štíty.⁷⁵

Pokud jde o EÚLP, čl. 3 kruté zacházení nebo trestání nezmiňuje. Judikatura ESLP s tímto pojmem přesto pracuje, a to z jiného hlediska, než je tomu u mezinárodních trestních tribunálů. V klíčovém rozsudku *Irsko proti Spojenému království*, ve kterém soud definoval pojmy obsažené v čl. 3 EÚLP, soud uvedl, že jenom zacházení způsobující „kruté utrpení“ lze označit za mučení.⁷⁶ V pozdějším rozsudku ve věci *Aksoy proti Turecku* zase mluvil o zacházení, které je „vážné a kruté povahy“.⁷⁷ V kontextu judikatury ESLP tak může jít o dvě různé polohy krutosti: (i) prožívaný důsledek pro oběť anebo (ii) způsob zacházení s obětí.

Domnívám se, že pojem krutosti byl do mezinárodního práva vtělen nejednoznačně, vytvořil více nejasnosti než srozumitelnosti, a to nejenom ve vztahu k tomu, co máme nazývat mučením, ale i vůči dalším formám špatného zacházení, tedy nelidskému a ponižujícímu zacházení nebo trestání.⁷⁸ I tak se pokusím, přijímaje

⁶⁹ *Ibid.* Prvek chybějícího cíle v jednání jako rozlišující kritérium mezi krutým zacházením a mučením zdůraznil ICTY i ve věci *Kvočka a další*, případ č. IT-98-30/1-T, rozsudek senátu ze dne 2. 11. 2001, § 226.

⁷⁰ Viz *Jelišić*, případ č. IT-95-10-T, rozsudek senátu ze dne 14. 12. 1999; *Blaškić*, případ č. IT-95-14-T, rozsudek senátu ze dne 3. 3. 2000; *Kvočka a další*, případ č. IT-98-30/1-T, rozsudek senátu ze dne 2. 11. 2001.

⁷¹ ICTY, *Blaškić*, případ č. IT-95-14-T, rozsudek senátu ze dne 3. 3. 2000, § 186.

⁷² ICTY, *Kvočka a další*, případ č. IT-98-30/1-T, rozsudek senátu ze dne 2. 11. 2001, § 161.

⁷³ ICTY, *Delalić a další*, případ č. IT-96-21-T, rozsudek senátu ze dne 16. 11. 1998, § 558.

⁷⁴ ICTY, *Tadić*, případ č. IT-94-1-T, rozsudek senátu ze dne 7. 5. 1997; ICTY, *Jelišić*, případ č. IT-95-10-T, rozsudek senátu ze dne 14. 12. 1999, § 42–44; ICTY, *Kvočka a další*, případ č. IT-98-30/1-T, rozsudek senátu ze dne 2. 11. 2001, § 164.

⁷⁵ ICTY, *Blaškić*, případ č. IT-95-14-T, rozsudek senátu ze dne 3. 3. 2000, § 16, § 186 a § 681.

⁷⁶ Stejně ESLP, *El-Masri proti Bývalé jugoslávské republice Makedonie*, stížnost č. 39630/09, rozsudek Velkého senátu ze dne 13. 12. 2012, § 197; *Olisov a další proti Rusku*, stížnosti č. 10825/09, 12412/14, 35192/14, rozsudek ze dne 2. 5. 2017, § 86.

⁷⁷ Stejně ESLP, *Dmitrachkov proti Rusku*, stížnost č. 18825/02, rozsudek ze dne 16. 9. 2010, § 50; v kontextu čl. 2 EÚLP viz *Enukidze a Girgvliani proti Gruzii*, stížnost č. 25091/07, rozsudek ze dne 26. 4. 2011, § 272.

⁷⁸ Nabízí se ale otázka: Mělo být kruté zacházení od mučení vůbec odlišeno? Kvalifikovaná odpověď přesahuje předmět této knihy, protože by bylo nutné podrobně analyzovat všechny čtyři formy špatného zacházení, tedy mučení, kruté, nelidské a ponižující zacházení nebo trestání a jejich vzájemné vztahy. A na takovou analýzu prostor není. Obecně se ale domnívám, že tyto čtyři formy umožňují citlivě rozlišovat a postihovat různé podoby špatného zacházení, například s ohledem na subjektivní stránku. V tomto ohledu se např. kruté zacházení nebo trestání může přibližovat nelidskému zacházení nebo trestání, ale stále by mělo jít o dvě různé formy špatného zacházení, které by měly být definovány a posuzovány samostatně. Nelidskost není krutost, nejde o synonyma a subtilnější rozlišení je potřebné.

tuto nejasnost jako otevřený prostor, který nebrání interpretovat mučení v kontextu krutosti, formulovat dvě východiska významu krutosti pro mučení. Mám přítom na paměti názor Michela de Montaigne, u něhož jsme viděli, že krutost lze chápat jako něco, čemu lze zabránit. Zároveň jde o pojem, který má rozměr. Lze tak říct, že **mučení je vždy kruté samo o sobě, ale krutost chápaná jako povahový rys toho, kdo mučí, není nutně spojena s pojmem mučení.** Krutost má význam ve smyslu utrpení oběti. **Má dvojí tvář, je vždy přítomna mučení, i jako pouhá netečnost těch, kdo s mučením tiše souhlasí, a zároveň zacházení při mučení, které je kruté nějak navíc, samo průběh mučení a útok na autonomii a integritu oběti zintenzivňuje.** Proto krutost není samostatným znakem mučení, ale je inherentně s pojmem mučení spojena. Současně lze uvažovat o kvalifikované skutkové podstatě mučení, reflektující zvláštní krutost při mučení nebo obzvlášť trýznivý způsob mučení. **Zároveň krutost přesouvá těžiště od vnitřního světa pachatele k oběti, která se tak dostává do centra mezní situace mučení.** To je důležité, protože krutost ztrácí striktně subjektivní povahu a stává se objektivní. Kruté lze jednat při výkonu spravedlnosti, krutý může být kdokoliv, i ten, kdo je netečný a tiše souhlasí. Takto chápané krutosti se lze postavit, je možno jí čelit.

1.4 Autonomie a integrita oběti

Mučení můžeme chápat i jako útok na ideu samozákonodárství člověka, jejíž původ lze vidět u Jeana Jacquesa Rousseaua, mluvícího o tom, že „poslušnost zákona, který jsme si sami uložili, je svobodou“.⁷⁹ Toto samozákonodárství Immanuel Kant označuje za autonomii a Paul Ricoeur upozorňuje, že zde už nejde jen o vůli, ale o svobodu, která znamená vůli ve své základní struktuře. Autonomie podle Ricoeura je poslušností vůči sobě samému, která ztratila povahu závislosti a podřízenosti.⁸⁰ Ten, kdo mučí, útočí na tuto svobodu, autonomii člověka. Proto i v právním jazyce dává smysl, pokud mluvíme **o svobodě nebýt podroben mučení** (angl. *freedom from torture*).⁸¹

Autonomii lze spojit s pojmem integrita. V tomto kontextu typicky mluvíme o fyzické a psychické integritě člověka. Henry Shue právo na tělesnou integritu zaměňuje s právem na fyzickou bezpečnost (angl. *right to physical security*).⁸² Cécile Fabre mluví o právu na osobní integritu (angl. *personal integrity*) ve smyslu práva na kontrolu, tedy co se děje s naší osobou, a Martha Nussbaum zařadila tělesnou integritu (angl. *bodily integrity*) mezi deset základních schopností (angl. *capabilities*) tvořících páteř její verze *capability approach*. Nussbaum tělesnou integritu definuje

⁷⁹ ROUSSEAU, J. J. *O společenské smlouvě*. Praha: V. Linhart, 1949, s. 30.

⁸⁰ RICOEUR, P. *O sobě samém jako o jiném*. Praha: OIKOYMENH, 2016, s. 232 a 233.

⁸¹ Viz např. čl. 15 Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením.

⁸² SHUE, H. *Climate Justice: Vulnerability and Protection*. Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 164.